

La mare de totes les pre- gundes

Rebecca Solnit

Traducció de Marina Espasa

Angle Editorial

LA MARE DE TOTES LES PREGUNTES

EL FIL D'ARIADNA
105

Amb suport del Departament de Cultura

Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura

Títol original: *The Mother of All Questions*

© 2017 Rebecca Solnit

© 2018 Marina Espasa, per la traducció

© Paz de la Calzada, per les il·lustracions

© 9 Grup Editorial, per l'edició
Angle Editorial

Muntaner, 200, àtic 8a · 08036 Barcelona

T. 93 363 08 23

www.angleeditorial.com

angle@angleeditorial.com

Primera edició: març de 2018

ISBN: 978-84-17214-21-0

DL B 4098-2018

Imprès a Romanyà Valls, SA

No és permesa la reproducció total o parcial d'aquest llibre,
ni la incorporació a un sistema informàtic, ni la transmissió
en cap forma ni per cap mitjà, sigui electrònic, mecànic, per fotocòpia, per gravació
o altres mètodes, sense el permís previ i per escrit dels titulars del copyright.

Rebecca Solnit

LA MARE DE TOTES LES PREGUNTES

Traducció de Marina Espasa

Il·lustracions de Paz de la Calzada

 Angle Editorial

Índex

Introducció 13

La mare de totes les preguntes (2015) 15

I. ES TRENCA EL SILENCI

Una breu història del silenci 31

Un any rebel (2014) 97

Feminisme: arriben els homes (2014) 121

Un any després de set morts (2015) 139

La història curta, feliç i recent dels acudits sobre violacions (2015) 149

II. TRENCANT LA HISTÒRIA

L'escapada del barri de fa cinc milions d'anys (2015) 161

Els forats buits de quan els coloms han volat 173

Vuitanta llibres que no hauria de llegir cap dona (2015) 189

Els homes m'expliquen Lolita (2015) 195

El cas del criminal absent (2016) 207

Geganta (2016) 219

Agraïments i crèdits 233

Introducció

L'assaig més llarg i més recent d'aquest llibre és sobre el silenci, i el vaig començar pensant-me que escrivia sobre les moltes maneres en què se silencien les dones. Em vaig adonar aviat que les maneres en què se silencien els homes eren una part indestriable del meu tema, i que cadascú de nosaltres existeix dins d'un complex de molts tipus de silenci, que inclouen els silencis recíprocs que anomenem *rols de gènere*. Aquest és un llibre feminista, però no és un llibre sobre les experiències de les dones només, sinó sobre les de tots: homes, dones, nens i gent que desafia les binarietats i les fronteres de gènere.

Aquest llibre tracta d'homes que són feministes ardents així com d'homes que són violadors en sèrie, i està escrit des del reconeixement que totes les categories fan aigües i que les hem de fer servir de manera provisional. Toca els canvis socials veloços d'un moviment feminista revitalitzat a Nord-Amèrica i arreu del món que no està canviant només les lleis. Està canviant la nostra manera d'entendre el consentiment, el poder, els drets, el gènere, la veu i la representació. És un moviment de transformació meravellós liderat sobretot per les joves als campus universitaris, a les xarxes socials,

als carrers, i la meva admiració per aquestes noves generacions de feministes i d'activistes pels drets humans sense por i que no demanen disculpes és molt gran. Tan gran com la meva por de la reacció en contra que generen, una reacció que, en ella mateixa, és l'evidència de l'amenaça que representa el feminisme com a part d'un projecte d'alliberament més ampli, per al patriarcat i l'estatus quo.

Aquest llibre és un viatge a través de la mortaldat, una celebració de l'alliberament i de la solidaritat, el coneixement i l'empatia, i una investigació dels conceptes i les eines amb els quals podem explorar totes aquestes coses.

La mare de totes les preguntes

(2015)

Vaig fer una conferència sobre Virginia Woolf fa uns quants anys. Durant el torn de preguntes del final, el tema que semblava que interessava més la majoria de la gent era si Woolf hauria d'haver tingut fills. Vaig contestar la pregunta amb professionalitat, remarcant que semblava que Woolf havia considerat la idea de tenir fills al principi del seu matrimoni, en veure la felicitat que li havien suposat els seus a la seva germana, Vanessa Bell. Però al cap del temps Woolf va acabar veient la reproducció com una cosa forasenyada, potser a causa de la seva inestabilitat psicològica. O potser, vaig suggerir, volia ser escriptora i donar la seva vida a l'art, cosa que va fer, amb un èxit extraordinari. Durant la xerrada, havia citat, i la cosa havia tingut aprovació, la seva descripció de matar «l'àngel de la llar», la veu interior que diu a moltes dones que s'han de sacrificar i ser minyones de la cosa domèstica i l'ego masculí. Em va sorprendre que defensar l'ofegament de l'esperit de la família convencional portés a aquesta conversa.

El que hauria hagut de dir al públic era que la nostra interrogació sobre l'estatus reproductiu de Woolf era una

desviació soporífera i sense sentit respecte a les preguntes magnífiques que planteja la seva prosa. (Crec que en algun moment vaig dir «A la merda amb tot això», cosa que transmetia aquest missatge, i vaig fer que tothom canviés de tema.) Al cap i a la fi, molta gent té fills, i només una persona ha escrit *Al far* i *Tres guinees*, i estàvem parlant de Woolf per aquests darrers motius.

Aquest tipus de preguntes m'eren prou familiars. Fa una dècada, durant una conversa que se suposava que era al voltant d'un llibre que havia escrit sobre política, l'home britànic que m'entrevistava va insistir que, en lloc de parlar dels productes de la meva ment, parléssim dels fruits dels meus ovaris, o de la manca d'aquests. Dalt d'un escenari, em va acorralar sobre per què no tenia fills. No podia donar-li cap resposta que el satisfés. La seva postura semblava que fos que jo n'havia de tenir, que era incompreensible que no els tingués i, per tant, vam haver de parlar sobre per què no en tenia, en lloc de sobre els llibres que sí que havia tingut.

Quan vaig baixar de l'escenari, la cap de premsa de la meva editorial escocesa —una noia prima, de vint-i-pocs anys, que portava unes manolietines roses i un anell de compromís molt bonic— estava furiosa. «No li hauria preguntat mai això a un home!», va escopir. Tenia raó. (Ho faig servir ara, en forma de pregunta, per defensar-me d'alguns dels meus entrevistadors: «Li preguntaria això a un home?») Aquestes preguntes sembla que provinguin del concepte que no hi ha «dones», el 51% de l'espècie humana, que siguin tan diverses en les seves voluntats i tan misterioses en els seus desitjos com l'altre 49%, només una mena de «dona»,

que s'ha de casar, ha de criar, ha de permetre que els homes entrin dins d'ella i en surtin bebès, com un ascensor de l'espècie. En essència, aquestes preguntes no són preguntes, sinó assercions que afirmen que nosaltres, les que ens agrada veure'ns com a individus que marquem els nostres rumbos, estem equivocades. Els cervells són un fenomen individual que produeix una varietat enorme de productes, i els úters només aporten una mena de creació.

Passa que hi ha moltes raons per les quals no tinc fills: soc molt bona en el control de la natalitat; encara que adori els nens i adori ser tieta, també m'encanta la soledat; vaig ser criada per gent que no era feliç ni amable, i no volia ni replicar-ne el model de paternitat ni crear éssers humans que poguessin sentir cap a mi el mateix que jo vaig sentir a vegades pels meus progenitors; el planeta no pot sostenir més gent al primer món, i el futur és molt incert; i el que volia més del món era escriure llibres, cosa que, de la manera com ho he fet, és una vocació que consumeix molt temps. No soc dogmàtica sobre el fet de no tenir fills. Hauria pogut tenir-los en altres circumstàncies i hauria estat de conya... com ho estic ara.

Hi ha gent que vol fills i que no els té per una sèrie de raons íntimes, mèdiques, emocionals, financeres, professionals; d'altres no en volen, i res d'això no ha de ser assumpte de ningú més. Que es pugui contestar la pregunta no vol dir que tothom estigui obligat a fer-ho, o que hauria de preguntar-se. La pregunta que em va fer l'entrevistador era indecent, perquè pressuposava que les dones haurien de tenir fills, i que les activitats reproductores d'una dona

eren, naturalment, un assumpte públic. Anant més a l'arrel, la pregunta assumia que una dona només tenia una manera adequada de viure.

Però fins i tot dir que només hi ha una manera adequada de viure pot ser encara massa optimista, perquè a les mares, facin el que facin, sempre els trobaran defectes. Una mare pot ser tractada de criminal per deixar el seu nen sol durant cinc minuts, encara que el pare del nen l'hagi deixat sol durant anys. Algunes mares m'han dit que tenir fills va fer que les tractessin com a éssers bovins i no intel·lectuals que podien ser menystinguts. A moltes dones que conec se'ls ha dit que no poden ser considerades seriosament des d'un punt de vista professional perquè en algun moment se n'aniran a reproduir-se. I moltes mares que triomfen professionalment són sospitoses d'estar negligint algú. No hi ha una bona resposta a la pregunta de com ser una dona; l'art resideix, potser, en com rebutgem aquesta pregunta.

Parlem de preguntes obertes, però també hi ha preguntes tancades, preguntes per a les quals només hi ha una resposta correcta, si més no pel que fa a l'interrogador. Són preguntes que et volen fer tornar al ramat o et mosseguen perquè te n'has allunyat, preguntes que contenen les seves pròpies respostes i l'objectiu de les quals és la imposició i el càstig. Un dels meus objectius a la vida és convertir-me en una autèntica rabina, ser capaç de contestar preguntes tancades amb preguntes obertes, tenir l'autoritat interna de ser una bona guardiana de la porta quan s'hi acosten uns intru-

sos, i almenys recordar-me de preguntar: «Per què ho pregunta, això?». Aquesta sempre és una bona resposta a una pregunta poc amable, i les preguntes tancades tendeixen a ser-ho. Però el dia que em van interrogar sobre el fet de no tenir fills, em van agafar per sorpresa (i amb molt *jet lag*), i em vaig quedar al·lucinant: per què sempre ens cauen a les dones aquesta merda de preguntes?

Potser part del problema és que hem après a preguntar-nos coses equivocades nosaltres mateixes. La nostra cultura està impregnada d'una mena de psicologia pop la pregunta obsessiva de la qual és «Ets feliç?». Ho preguntem d'una manera tan irreflexiva que sembla natural desitjar que un farmacèutic amb una màquina del temps pugui proporcionar un suplement vitalici d'antidepressius al grup de Bloomsbury perquè una estilista de la prosa incomparable i feminista pogués ser reorientada i produís una llopada de bebès woolfians.

Les preguntes sobre la felicitat normalment assumeixen que sabem com és una vida feliç. La felicitat sovint és descrita com el resultat de tenir un magnífic conjunt d'ànecs en fila —una dona, criatures, propietat privada, experiències eròtiques—, encara que un milisegon de reflexió ens portarà al cap una infinitat de persones que tenen totes aquestes coses i són, tot i això, uns desgraciats.

Contínuament se'ns donen fórmules de talla única, però aquestes fórmules fallen, sovint i de mala manera. Tot i això, se'ns tornen a donar. Una vegada i una altra. Es converteixen en presons i en càstigs. La presó de la imaginació atrapa molta gent dins la presó d'una vida que està correc-

tament alineada amb les receptes però que és del tot desgraciada.

El problema potser és un problema literari: se'ns dona una única història sobre què fa que una vida sigui bona, encara que no són pocs els qui, seguint aquesta història, tenen males vides. Parlem com si hi hagués un bon argument amb un final feliç, mentre que la miriada de formes que pot agafar una vida floreixen, i es panseixen, al voltant nostre.

Fins i tot els que viuen la millor versió de la història poden no obtenir la felicitat com a premi. Això no és necessàriament dolent. Conec una dona que va estar feliçment casada durant setanta anys. Ha tingut una vida llarga i plena de sentit, que ha viscut d'acord amb els seus principis, i és estimada i respectada pels seus descendents. Però no diria que és una dona feliç: la seva compassió pels vulnerables i la preocupació pel futur li han donat una visió desesperançada del món. El que ha tingut, en lloc de felicitat, requereix un llenguatge més acurat per ser descrit. Hi ha criteris del tot diferents per a una vida plena, segons la persona: estimar i ser estimat o tenir satisfaccions, honor, sentit, profunditat, compromís, esperança.

Part de la meva obstinació com a escriptora ha estat trobar maneres de valorar què s'escapa i què no es valora prou, descriure matisos i ombres del sentit, celebrar la vida pública i la vida solitària i, per dir-ho com John Berger, trobar «una altra manera d'explicar», cosa que explica en part per què estar engavanyat per les maneres antigues de sempre d'explicar és descoratjador.

La «defensa del matrimoni» conservadora, cosa que no és res més que una defensa de la disposició jeràrquica que era el matrimoni heterosexual abans que les feministes comencessin a reformar-lo, malauradament no és només patrimoni dels conservadors. Hi ha massa gent en aquesta societat que creu de manera obcecada que hi ha alguna cosa màgicament meravellosa per als nens en la casa d'una parella heterosexual, cosa que porta a molta gent a mantenir-se dins de matrimonis desgraciats que són destructius per a tothom que hi és a prop. Conec gent que ha dubtat durant molt temps si deixar uns matrimonis horribles perquè la vella recepta insisteix que, d'alguna manera, una situació que és terrible per a un o per als dos pares serà beneficiosa per als nens. Fins i tot dones amb marits que són abusadors violents se senten obligades a seguir en situacions que són suposadament tan meravelloses que els detalls no importen. La forma guanya sobre el contingut. I, tot i això, he vist la felicitat del divorci i la miríada de formes que poden agafar les famílies felices, una vegada i una altra, des d'un pare sol i un nen fins a innumerables formes de llars múltiples i de famílies ampliades.

Després d'escriure un llibre sobre mi i la meva mare, que es va casar amb un home que era un professional brutal, va tenir quatre fills i que sovint estava furiosa de ràbia i de tristesa, vaig caure en l'emboscada d'una entrevistadora que em va preguntar si el fet d'haver tingut un pare abusador era la raó que jo hagués fracassat a la vida a l'hora de trobar una parella. La pregunta estava carregada d'assumpcions al·lucinants sobre què havia pretès fer jo amb la meva vida i

sobre el seu dret a ser-ne una intrusa. El llibre, *The Faraway Nearby*, anava, o això em pensava jo, sobre el llarg camí que havia recorregut fins a aconseguir una vida realment satisfactòria, no d'una manera directa, sinó més aviat tangencial, i era també un intent de fer-me càrrec de la fúria de la meva mare, cosa que incloïa descriure l'origen d'aquella fúria en el fet d'estar atrapada en els rols i les expectatives femenines convencionals.

He fet el que vaig pretendre fer amb la meva vida, i el que vaig pretendre fer no era el que es pensaven la meva mare o aquella entrevistadora. Vaig pretendre escriure llibres, envoltar-me de persones generoses i brillants i tenir grans aventures. Els homes —les històries d'amor, els embolics i les relacions llargues— han estat algunes d'aquestes aventures, com també ho han estat els deserts remots, els oceans àrtics, els pics de les muntanyes, els èxits i els desastres, i l'exploració d'idees, arxius, records i vides.

Sembla que les receptes de la societat per a la plenitud causen una gran quantitat d'infelicitat, tant d'aquells que estan estigmatitzats pel fet de ser incapaços o per no voler dur-les a terme com per a aquells que les obeeixen però no troben la felicitat. És clar que hi ha gent amb vides molt estàndards que és molt feliç. En conec uns quants, així com conec monjos sense fills i sense parella molt feliços, capellans, abadeses, divorciats gais, i tot el que hi ha entremig. L'estiu passat, la meva amiga Emma va caminar cap a l'altar agafada al seu pare, amb el marit d'ell darrere agafat del braç de la mare de l'Emma. Tots quatre, més el nou marit de l'Emma, són una família unida i excepcionalment amo-

rosa, implicats en la consecució de la justícia a través de la política. Aquest estiu, els dos casaments on vaig anar tenien dos nuvis i cap núvia: al primer, un dels dos nuvis va plorar perquè havia estat exclòs del dret a casar-se durant la major part de la seva vida i perquè no havia pensat mai que veuria el seu casament.

Però les mateixes preguntes de sempre giren al voltant nostre, encara que sovint semblin, més que preguntes, un sistema d'imposició. En la visió del món tradicional, la felicitat és essencialment privada i egoista. La gent raonable persegueix el seu interès i, quan se'n surten, se suposa que són feliços. La definició de què significa ser humà és estreta, i l'altruisme, l'idealisme i la vida pública (excepte quan parlem de fama, estatus o èxit material) tenen poc espai a la llista d'anar a comprar. La idea que una vida hauria de ser una cerca de sentit es prodiga poc. No només es considera que les activitats estàndards ja estan inherentment plenes de sentit, sinó que a més són vistes com les úniques opcions amb sentit.

Una de les raons per les quals la gent s'aferra a la maternitat com a la clau de la identitat femenina és la creença que els fills són la manera de satisfer la teva capacitat d'estimar. Però hi ha tantes coses que es poden estimar, a part de la descendència pròpia, tantes coses que necessiten amor, hi ha tanta feina amorosa a fer al món.

Mentre molta gent qüestiona els motius dels qui no tenen fills, a qui es considera egoistes perquè rebutgen els sacrificis que venen amb la paternitat, sovint no s'adonen que a aquells que s'estimen intensament els fills potser els queda menys amor per a la resta del món. Christina Lupton, una

escriptora que també és mare, va descriure fa poc algunes de les coses a les quals va renunciar quan les tasques de la maternitat la tenien aclaparada, i que incloïen:

totes les maneres de relacionar-se amb el món que estan menys valorades que la paternitat, però que són tan fonamentalment necessàries perquè els nens floreixin. Vull dir escriure i inventar i fer política i activisme, llegir i parlar en públic i protestar i ensenyar i fer pel·lícules... La majoria de les coses que més valoro, i de les quals espero que aportin més millores a la condició humana, són brutalment incompatibles amb la feina real i imaginativa de tenir cura dels fills.

Una de les coses fascinants de l'aparició d'Edward Snowden ara fa uns anys va ser la incapacitat de la majoria de la gent d'entendre per què un home jove havia renunciat a una recepta de la felicitat —un sou alt, una feina segura, una casa a Hawaii— per convertir-se en el fugitiu més buscat del món. La seva premissa semblava que fos que, ja que tothom és egoista, els motius de Snowden havien de respondre a un desig d'atenció o de diners.

Durant la primera onada de comentaris, Jeffrey Toobin, l'expert legal del *New Yorker*, va escriure que Snowden era «un narcisista grandios que es mereix anar a la presó». Un altre comentarista va dir: «Crec que el que tenim en Edward Snowden és un jove narcisista que ha decidit que és més llest que la resta de nosaltres». Altres van assumir que estava revelant secrets del govern nord-americà perquè li pagava un país enemic.

Snowden semblava un home d'un altre segle. A les seves primeres declaracions al periodista Glenn Greenwald, s'anomenava a ell mateix *Cincinnati*, com l'estadista romà que actuava pel bé de la seva societat sense buscar el benefici propi. Això era una pista per entendre que Snowden tenia uns ideals i uns models molt allunyats de les fórmules estàndards de la felicitat. Altres eres i altres cultures sovint es preguntaven coses diferents de les que ens preguntem avui: què és el més significatiu que pots fer a la teva vida? Quina és la teva contribució al món o a la comunitat? Vius d'acord amb els teus principis? Quin serà el teu llegat? Què vol dir la teva vida? Potser la nostra obsessió amb la felicitat és una manera de no fer-nos aquestes preguntes, una manera d'ignorar com podrien ser d'espaioses les nostres vides, com podria ser d'efectiva la nostra feina, fins on podria arribar el nostre amor.

Hi ha una paradoxa al cor de la pregunta sobre la felicitat. Todd Kashdan, un professor de psicologia de la Universitat George Mason, es referia fa uns quants anys a uns estudis que conclouien que la gent que pensa que ser feliç és important tenen més possibilitats de tenir depressions: «Organitzar la teva vida al voltant d'intentar ser més feliç, fer de la felicitat l'objectiu principal de la vida és un obstacle per ser-ho de debò».

Vaig tenir el meu moment rabínic, finalment, a Anglaterra. Un cop vaig superar el *jet lag*, una dona amb un accent afectat i aflautat em va entrevistar a l'escenari. «A veure», va refilar, «vostè ha estat ferida per la humanitat i ha volat cap al paisatge per buscar-hi refugi». La implicació estava

clara: jo era un espècimen excepcionalment trist, l'ovella negra del ramat. Em vaig dirigir al públic i vaig preguntar: «Quants de vostès han estat mai ferits per la humanitat?». Van riure amb mi. En aquell moment, vam saber que tots érem estranys, que estàvem junts en això, i que referir-nos al nostre patiment mentre aprenem a no infligir-ne als altres és part de la feina que hem vingut a fer aquí. Com ho és l'amor, que es manifesta de tantes maneres i es pot dedicar a tantes coses. Al llarg de la vida, hi ha moltes preguntes que val la pena fer, però potser si som savis podrem entendre que no totes les preguntes necessiten una resposta.

